

ŞEYHÎ'NİN HUSREV Ü ŞİRİN'İNİN TÜRKİYE DIŞINDA BULUNAN NÜSHALARI

Funda ŞAN*

ÖZ

Nizâmî-yi Gencevî'nin (1141-1209) 12. yüzyılda Farsça olarak yazdığı *Husrev ü Şîrîn* adlı mesnevînin en iyi diyebileceğimiz Türkçe tercümesi Şeyhî'nin 15. yüzyılda yaptığı tercümedir. Bu mesnevînin Türkçeye ilk tercümesi 14. yüzyılda Harezmi Türkçesi ile Kutb adlı bir şair tarafından yapılmış, daha sonra aynı yüzyılda Fahrî tarafından bu kez Eski Anadolu Türkçesiyle, yine Nizâmî'nin eseri esas alınarak tercüme edilmiştir. İki tercümenin de bugün elimizde biri Bibliothèque National de France, diğeri Staatsbibliothek zu Berlin'de olmak üzere toplamda bilinen iki nüshası bulunmaktadır. Doktora tezi olarak çalıştığımız Şeyhî'nin *Husrev ü Şîrîn* adlı tercüme eserinin ise yurt içi ve yurt dışında olmak üzere toplamda yüzün üzerinde nüshası mevcuttur. Araştırma ve incelemelerimiz sonucunda sadece yurt dışında toplamda 18 farklı kütüphanede 70 adet Şeyhî'ye ait *Husrev ü Şîrîn* mesnevîsi saptanmıştır. Yazımızda yurt dışındaki kütüphanelerdeki nüshalar tek tek tanıtılıp özellikleri ortaya konmaya çalışılacak, bu vesileyle yurt dışındaki yazma eser kütüphaneleri hakkında da bilgi verilecektir.

Anahtar kelimeler: Husrev ü Şîrîn, Şeyhî, yazma eser, nüsha, yurt dışındaki yazma kütüphaneleri

COPIES OF HUSREV U SHIRIN LOCATED IN LIBRARIES OTHER THAN THOSE IN TURKEY

ABSTRACT

The best Turkish translation of *Husrev u Shirin* written as Persian by Nizâmî-yi Gencevi (1141-1209) in 12th century might be said Sheyhi's translation. The first translation of the text to Turkish language was made by Qutb with Khorezm Turkish in 14th century. After Qutb, Fahri also translated it to Old Anatolian Turkish as based on Nizami's work in the same century. These two texts have one each manuscript which we know, one is at the Bibliothèque National de France, and the other is at the Staatsbibliothek zu Berlin. The text of *Husrev u Shirin* written by Sheyhi which we study as Phd dissertation has totally more than one hundred copies in country and outside the country. 70 manuscripts of *Husrev u Shirin* who belongs to Sheyhi was founded in 18 different libraries in only out of country during the study. In this article, we try to give information about manuscripts of *Husrev u Shirin* in the libraries abroad and also give some information about these libraries.

Keywords: Husrev u Shirin, Sheyhi, manuscript, copy of manuscript, abroad libraries which has manuscripts

* Arş. Gör., Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, sanfunda@hotmail.com

Giriş

Yusuf Sinan Şeyhî (ö. 1429'dan sonra) tarafından 15. yüzyılda yazılan *Husrev ü Şîrîn*, Eski Anadolu Türkçesi sahasına ait mühim eserlerden biridir. Nizamî'nin aynı adlı eserinden çevrilen ve Husrev'in Şîrîn'e olan büyük aşkını konu edinen, mesnevî tarzında yazılmış eser, Türk Edebiyatı'nın mihenk taşlarından birini oluşturmaktadır. Pek çok müellif tarafından ele alınan konunun Anadolu Türkçesiyle yazılmış en iyi örneği Şeyhî'ninkidir.

Germiyan Beyliği'nde yetişmiş, daha sonra Osmanlı padişahlarından Çelebi Mehmet ve oğlu II. Murad'ın yanında da bulunmuş olan Şeyhî'nin dili, Eski Anadolu Türkçesi sahasında oldukça önem taşımaktadır. Eserlerinden Farsçayı ve Arapçayı son derece iyi bildiğini gördüğümüz Şeyhî'nin dilinde arkaik Türkçe sözcük kullanımı da oldukça fazladır.

Şeyhî, eserini tamamlayamadan vefat etmiştir. Eser, kaynaklarda Şeyhî'nin yeğeni olarak geçen Cemâlî tarafından tamamlanmıştır. Ancak incelediğimiz hiçbir nüshada Cemâlî ismine rastlanmamış, Cemâlî'nin ismi genellikle Bayezid bin Mustafa olarak kaydedilmiştir.¹ Bayezid bin Mustafa, esere yazdığı zeyilde (eklemede) Şeyhî'nin Hüsrev ile Bozorgümid arasında geçen hikemî konuşmayı yazdığı sırada öldüğünü kaydeder. Cemâlî, namıdiğer Bayezid bin Mustafa, eserin eksik kalan bölümlerini Nizamî'ye bakarak tercüme etme yoluna gitmemiş, esere sadece Şeyhî'nin vefatı ve eserin kendisi tarafından tamamlandığını anlattığı bölüm ile Sultan Murad'a övgüsünü sunduğu bölümü ekleyip hikâyeyi sonlandırmayı tercih etmiştir. Bu iki bölümlük ekleme eserin bazı nüshalarında bulunmamaktadır.

Şeyhî'nin *Husrev ü Şîrîn*'inin dili kadar dili kullanımındaki ustalığı da değinilmesi gereken bir başka mevzudur. Eser her ne kadar bir çeviri eser gibi görünse de Şeyhî, eseri kendi diliyle yeniden yoğurmuştur. Eserin ahengi, kullandığı mazmunlar, şiirselliği her dönemde ilgisini korumuştur. Bu ilgi, eserin sadece Türkiye'de değil dünyanın pek çok kütüphanesinde de nüshalarının bulunmasından anlaşılmaktadır. Şeyhî'nin *Husrev ü Şîrîn*'i, nüsha sayısı bakımından en çok nüshaya sahip eserler arasında ilk sıralara girebilecek niteliktedir.

Nüsha araştırmamız kapsamında bazı kütüphanelere bizzat gidilerek nüshalar yerinde görülmüş ve incelenmiştir. Elde edilen bilgilerle katalog bilgileri karşılaştırılmış, katalogdaki eksik ya da yanlış bilgiler düzeltilmiştir. Nüshalar incelenirken sağlam bilgiye ulaşabilmek adına mümkün olduğunca birbirleriyle karşılaştırılmıştır. Şu zamana kadar yazılmış Arapça, Farsça, Fransızca, İtalyanca, Latince, Rusça ve daha pek çok dil ile yazılmış kataloglar incelenmiş ve yazarlarının nüsha hakkındaki notları çalışmamıza eklenmiştir. Sonuç olarak aşağıda isimleri geçen kütüphanelerde Şeyhî'nin *Hüsrev ü Şîrîn*'ine ait nüshalar tespit edilmiştir:

Staatsbibliothek zu Berlin (Almanya)

Universitäts- und Forschungsbibliothek Erfurt/Forschungsbibliothek Gotha (Almanya)

Sächsische Landesbibliothek -Staats- und Universitätsbibliothek Dresden Bibliothek (Almanya)

¹ Konuyla ilgili geniş bilgi için bk. Günay Kut, "Cemâlî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 7, İstanbul, 1993, s. 316.

München Bibliothek (Almanya)
Michigan University Library (Amerika Birleşik Devletleri)
Princeton University Library (Amerika Birleşik Devletleri)
Österreichischen National Bibliothek (Avusturya)
Kaiserlich Königlische Akademie für Orientalische Sprachen (Orientalische Akademie) (Avusturya)
Ghazi Husrev-Bey Library (Bosna Hersek)
Orientalni Institut u Sarajevu (Bosna Hersek)
Paris Bibliothéque National de France (Fransa)
Leiden Bibliothek (Hollanda)
London British Museum (İngiltere)
Biblioteca Vaticana (İtalya)
Bibliothecae Regiae Universitatis Upsaliensis (İsveç)
Magyar Tudományas Akadémia (Macaristan)
Dâru'l-Kutub wa'l-wasâiki'l-Kavmiyya (Mısır)
Opisanie Tyurkskikh Rukopisey Instituta Vostokovedeniya (Rusya)

Yurt Dışındaki Nüshalar

1. Staatsbibliothek zu Berlin, Almanya

1.1. Pertsch Kataloğu nr. 368. [Diez A. 4°. 7.]

Kitabın son sayfasında istinsah tarihi, 24 Safer 1024 Perşembe günü (25 Mart 1615) olarak verilmiştir; ancak kapakta kitabın ismiyle birlikte 1033 tarihli kapağa sonradan yapıştirılmış bir kâğıt bulunmaktadır. 187 yaprak, 19 satırdır, nestâlik yazıyla yazılmıştır. Harekesiz bir metindir. 200x150 mm ölçülerindedir. Cemâlî'nin ilavesi vardır. Müstensih, Muhammed bin Eyyüb Aga'dır.

1.2. Pertsch Kataloğu nr. 369. [Wetzstein II, 206]

Yazmanın başında remel kalıbıyla yazılmış bir beyit bulunmaktadır. Bu beyte göre kelimelere numaralar verilmiştir, bir ebced hesabı yapılarak 1166 (1752/1753) tarihi elde edilmiştir. Ancak bunun istinsah tarihiyle ilgili olduğuna dair herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

*geldi bâb-ı Şâma bir hâcib dâdi tarih'ini
sen hele 'Abbâs Efendi eyledün haccı Şâm işi
110 40 133 145 65 11 341 320*

“Bir kapıcı Şam kapısına geldi, tarihini anlattı; Abbas Efendi sen de haccı Şam işi yaptın”

Bu rakamlara *hâcib* kelimesi (karşılığına 1 verilmiş) de eklenerek 1166 sayısı elde edilmiştir.

Nüshanın son sayfasında bir damga bulunmaktadır. Damganın içinde Muhammed ve altında 141 tarihi yazılmıştır. Nüsha, 198 yaprak, 15 satırdan oluşur, nestâlik yazıyla yazılmıştır, harekesizdir. 170x110 mm ölçülerindedir. Nüsha, baştan ve sondan eksiktir. Paris'teki Turc 322 numaralı nüsha ile karşılaştırdığımızda söz konusu nüshanın ilk beyti Turc 322'de 32b'nin 3. satırında yer alır.

İlk beyit: (Hezec kalıbında)

*gehî Musîyula seyr eyle Tûri
gehî Dâvûdla zıkr et Zebûri*

“Bazen Hz. Musa ile Tur Dağı’nı seyret, bazen de Hz. Davud ile Zebur’u zikret.”

Nüsha sondan da eksiktir. Hikâye bir sonuca bağlanmamıştır. Cemâlî’nin ilavesi yoktur. Yine Paris’teki Turc 322 numaralı nüshayla karşılaştırdığımızda son beytin Paris’teki nüshada (nüsha 279 yapaktır) 263b’nin 2. satırına tekabül eder.

Son satır: (Hezec kalıbında)

*pes ola ‘âlem-i ef‘âle nâzır
göre her fi’lden fa‘‘âl hâzır*

“Sonra iş âlemine baksın, her yapılan işten pek gayretliyi (Allah’ı) görsün”.

Nüsha koyu kahve deri ciltle kaplanmıştır.

1.3. Pertsch Kataloğu nr. 370. [Wetzstein II, 207]

910 yılı Zilhicce ayının sonunda istinsah edilmiştir (Mayıs/Haziran 1505). 170 yaprak, 17 satırdır. 180x125 mm ölçülerindedir. Kötü bir nestâlik ya da tâlik yazıyla yazılmıştır, harekesiz bir metindir. Müstensih, Ali bin Abdullah’tır. Bir kısmı su damgalı kâğıtla kaplanmış siyah deri cilt ile kaplanmıştır. Cemâlî’nin ilavesi mevcuttur. Nüsha, baş kısmından eksiktir. Bu nüshanın ilk beyti Paris’teki Turc 322 nüshasında 42b’nin 3. satırına denk düşmektedir. Diğer bir ifadeyle, nüsha baş kısmından yaklaşık kırk yaprak eksiktir.

İlk beyit: (Hezec kalıbında)

*şanavber boyı semen-ber hûyî nesrîn
şekerden tadı şîrîn adı Şîrîn²*

“Boyu çam fıstığı ağacıdır, yasemin gibi beyaz ve hoş kokulu göğse sahiptir, tabiatı yaban gülüdür, tadı şekerden tatlıdır, adı Şîrîn’dir.”

1.4. Flemming Kataloğu nr: 423. [Hs. or. oct. 918] [Marburg koleksiyonu]

962 yılının Rebiyülahir ayı bir Perşembe günü (Şubat/Mart 1555) istinsahı tamamlanmıştır. 83 yaprak, 20 satırdır, nesih yazıyla yazılmıştır. İlk iki sayfası harekeli, geri kalan kısım harekesiz olarak yazılmıştır. 200x140 mm ölçülerindedir. 181a’dan başlayan zeyl bölümünde Şeyhî’nin ölümü ve tamamlayan kişinin Musâ bin Nüreddin³ (?) olduğuna dair bir başlık bulunmaktadır. Açık sarı su damgalı, aharlı kâğıt kullanılmıştır. Diğerlerinden farklı olarak *Münâcat* başlığı verilmiştir. Cemâlî’nin ilavesi mevcuttur.

² Bu beyit katalogda (Pertsch 1889, s.367) yanlış okunacak şekilde yazılmıştır. Berlin Staadt Bibliothek’te tarafımızca incelenen nüshada gerçekten de bazı kelimelerin yanlış okunacak şekilde yazıldığı görülmüştür. Beyit, Timurtaş’ın çalışması (Timurtaş 1963, 1046. beyit) ve Paris Turc 322 nüshası (Paris Turc, 42b/3) temel alınarak düzeltilerek yazılmıştır.

³ Cemâlî’nin ilavesi bulunan ve tarafımızca görülen bütün nüshalarda söz konusu başlık ya sadece *Şeyhî’nin vefatı hakkında* ya da *Şeyhî’nin vefâtı ve tamamlayan Bayezid bin Mustafa* ve benzeri şekildedir. İlk defa bu nüshada Cemâlî için farklı bir isim kullanılmıştır.

1.5. Götz Kataloğu (Teil 2) nr. 531 [Ms. or. oct. 960] [Marburg Koleksiyonu]

Oldukça ufak bir boyutta âdeta bir cep kitapçığı niteliğinde olan bu nüsha, Ramazan ayının ortasında 897 yılında bir Salı günü (Haziran/Temmuz 1492) tamamlanmıştır. 162 yaprak, 15 satırdır, çok temiz, okunaklı bir nesih yazıyla yazılmıştır, harekelidir. 130x90 mm ölçülerindedir. Müstensih, Şah Mahmud Nişâburî'dir. Bu isim nüshanın başında geçmektedir. Aynı sayfada *şâhib ü mâlik Hasan 'Alî Efendizâde Ahmed Ramazân 15* diye bir not daha bulunmaktadır. Bu, müstensih konusunda kafamızı karıştırmaktadır. Ancak, nüshanın sonunda müstensihe ait *şâhib ü mâlik Mahmûd* diye bir imza (aynı yazı karakterinde ve mesnevînin ketebe kaydından hemen sonra yer alır) bulunmaktadır. Bu durumda müstensihin Şah Mahmud Nişâburî olduğu, diğer ismin nüshaya sonradan eklendiği ve sadece kitabın sahibi olduğu söylenebilir. Başlıkları altın renklidir. Nüshada Cemâlî'nin ilavesi mevcuttur. Koyu kahverengi, altın rengi çift çizgiyle kenarlandırılmış deri cilde sahiptir. Sert, kahverengimsi bir kâğıt kullanılmıştır.

1.6. Götz Kataloğu (Teil 2) nr. 532 [Ms. or. oct. 1619] [Marburg Koleksiyonu]

1027 yılında Rebiyülahir ayında bir Çarşamba günü (Mart/Nisan 1618) istinsahı tamamlanmıştır. 212 yaprak, 17 satırdır, temiz, okunaklı bir nesih yazıyla yazılmıştır, kısmen harekelidir. 170x120 mm ölçülerindedir. Cemâlî'nin ilavesi vardır. Başlıklar kırmızıdır. Siyah, deri cilt ve sert kâğıt kullanılmıştır. Kapağın üzeri gömme baskı işlemelidir.

1.7. Götz Kataloğu (Teil 2) nr. 533 [Ms. or. oct. 1972] [Marburg Koleksiyonu]

Nüsha, 909 yılının Şevval ayının sonunda bir Çarşamba günü öğle vaktinde (Mart/Nisan 1504), Konstantiniyye'de (İstanbul) Halil Paşa'nın kalesinde tamamlanmıştır. 243b'de istinsah tarihi ve yeri bilgisinin altında *Ahmed* ismi bulunmaktadır. Ahmed ismi istinsah kaydının hemen altında yer aldığı için müstensihin ismi olarak düşünülebilir. Nüsha, 243 yaprak, 15 satırdır, nesih yazıyla yazılmıştır, tamamı harekesizdir. 175x125 mm ölçülerindedir. Cemâlî'nin ilavesi bulunur. Nüsha kısmen zarar görmüş durumdadır. Kahverengi, deri cilt ve kahverengi-beyaz, üzerinde biraz lekeler bulunan bir kâğıt kullanılmıştır. İlk üç sayfanın kenarlarında mavi, beyaz ve pembe tonlarda çiçek buketi çizilmiştir.

1.8. Götz Kataloğu (Teil 2) nr. 534 [Ms. or. oct. 1915] [Marburg Koleksiyonu]

İstinsah tarihi bilinmemektedir. 183 yaprak, 16 satırdır, çok temiz, açık bir nesih yazıyla yazılmıştır. Çok az yerde, sadece bazı kelimelerin ya da harflerin üzerine hareke konulmuştur. 240x165 mm ölçülerindedir. Nüsha, diğerlerinden farklı olarak 3 sütun şeklinde yazılmıştır. Nitekim ebat olarak da diğerlerinden daha büyüktür. 1a'da *Divân Şehriyâr Hazretleri* başlığı bulunmaktadır. Nüsha, Cemâlî'nin ilavesi ile oluşturulmuştur. Nüshada 180b ve 181a arasında konu bütünlüğü yoktur. *Der Vefât-ı Şeyhî* başlığını bu nüshada bulamayız. Paris'teki Turc 322 ile karşılaştırdığımızda Turc 322'deki 271a'nın 4. satırından 274a'nın 9. satırına kadar olan kısmın bu nüshada eksik olduğunu görmekteyiz. Nitekim bu iki sayfa arası sonradan bir ip yardımıyla birbirine tutturulmuştur. Konu başlıkları kırmızıdır. Sarı-kahverengimsi bir kâğıt kullanılmıştır. Diğer nüshalardan farklı olarak bir sayfada üç sütun olacak şekilde yazılmıştır.

Nüşhanın kahverengi deri cildi vardır. Kapağın üzeri siyah boya kullanılarak yapılmış su baskıdır.

1.9. Götz Kataloğu (Teil 2) nr. 535 [Ms. or. oct. 2111] [Marburg Koleksiyonu]

H. 906 (1500/1501) yılında istinsah edilmiştir. 280 yaprak, 13 satırdır, güzel bir tâlik yazıyla yazılmıştır, tamamı harekesizdir. 170x120 mm ölçülerindedir. 280a'da *muḥarrir*, *Dervîş Muştafâ* notu bulunmaktadır. Dervîş Mustafa'nın, namıdiğer Mustafa bin Bâyezid yani Cemâlî olduğu düşünülebilir. 275b'deki başlıkta Cemâlî, *Bâyezid bin Muştafâ Şeyh Aḥmed Tercümânî Akşehrî* olarak geçmektedir. Müstensih, *Rehâ bin Basrî* dir. 1b, 2a, 2b ve 280a sayfaları başka bir elle yazılmıştır. Bu kısımların nüshaya sonradan eklendiği açıktır. Nitekim nüshanın genelinde kalın, kahverengimsi kâğıt kullanılmışken, bu dört sayfa açık sarı renktedir. Siyah deri cilt kullanılmıştır. Sayfa kenarlarını yer yer kurt yemiştir. Başlıklar kırmızıdır.

2. Universitäts-und Forschungsbibliothek Erfurt/Forschungsbibliothek Gotha, Almanya

2.1. Pertsch Kataloğu (Teil II) nr. 199 [pt. 220/Seetzen: Nr. 105]

Nüşhada istinsah tarihi ve müstensih bilgisi bulunmamaktadır. 233 yaprak, 15 satırdır, zarif, okunaklı bir nesih yazıyla yazılmıştır. Sadece ilk 9 yaprak harekelidir. Cemâlî'nin ilavesi bulunmaktadır.

230a: *An der vefât-ı Mevlânâ Şeyhî rahmetullah ve Bâyezid bin Muştafâ zeyl-i kitâb.*

“Mevlânâ Şeyhî'nin (r.a) vefatı ve Bayezid bin Mustafa'nın kitaba zeyli hakkında”

Görüldüğü üzere Cemâlî bu nüshada Bayezid bin Mustafa olarak anılmaktadır. Cildin üzeri ebru ile süslenmiştir. Sayfalar ve aralıklar altın çerçeve içinde yazılmıştır.

2.2. Pertsch Kataloğu (Teil II) nr. 200 [pt. 126/Seetzen: Nr. 78]

H. 1098 yılının Zilhicce ayında (Ekim/Kasım 1687) yaz mevsiminde bir Cuma günü istinsah edilmiştir. 208 yaprak, 13 satırdır, nestâlik yazıyla yazılmıştır, tamamı harekelidir. Birinci yaprak başka bir el tarafından nesih yazı ile yazılmıştır. Bu yaprağın nüshaya sonradan eklendiği söylenebilir. Cemâlî'nin ilavesi yoktur.

2.3. Pertsch Kataloğu (Teil II) nr. 201 [pt. 154/Seetzen: Nr. 50]

İstinsah tarihi ve müstensih bilgisine rastlanmamıştır. 227 yaprak, 15 satırdır, güzel bir nesih yazıyla yazılmıştır, tamamı harekelidir. Yıpranmış, ince, basit bir kâğıt üzerine yazılmıştır. Cemâlî'nin ilavesi bulunur. Ancak yaklaşık bir yapraklık kısmı eksiktir.

Eserin sonu: (Hezec kalıbında)

*anunçündür şovuk bu dâr-ı hûn-h'âr
tağıdır her kaçan germ olsa bâzâr*

“Bu kan içici ev bu yüzden soğuktur; ne zaman sıcak olsa pazarı dağdır.”

Bu nüshadaki son beyit Paris Turc. 322 nüshasında 6909. beyittir. Bu durumda nüshada Cemâlî'nin Şeyhî'nin ölümünden bahsettiği ve kendi ismini zikrettiği bölüm mevcut olup Sultan Murad'a övgü sunduğu bölüm bulunmamaktadır. Bu sebeple nüshanın sondan eksik olduğu söylenebilir.

2.4. Pertsch Kataloğu (Teil II), nr. 202 [pt. 116/Seetzen: Nr. 177]

H. 1115 (1703/1704) yılında istinsah edilmiştir, 230 yaprak, 15 satırdır, özensiz bir nestâlik yazıyla yazılmıştır. Büyük oranda harekelidir. 1-4 ve 228-230 yaprakları arası en az iki farklı el tarafından kaleme alınmıştır. 148-179 yaprakları arasından birkaç hasarlı yaprak onarılmıştır. Çerçeve içinde yazılmıştır. Yer yer yazılar silinmiş durumdadır, bu da okumayı güçleştirmektedir. Mikrofilm ile incelediğimiz nüshanın ince kâğıt üzerine yazıldığını tahmin etmekteyiz, çünkü yazı izleri arka sayfaya yansımaktadır. Bu da iki yüzdeki yazıların birbirine karışmasına sebep olmuştur. Cemâlî'nin ilavesi bulunmamaktadır. Bu nüshanın son beyti, Paris Turc. 322 nüshasında 6839. beyittir.

Eserin sonu: (Hezec kalıbında)

Ĥudādan cehl ü nefsinüñ ĥicābı

ēdiser cānına ĥahr u 'azābı

“Allah'ı bilmeme ve onun yolundan sapmanın utancı, onun canına türlü türlü azap edecektir.”

3. München Bibliothek, Almanya

3.1. Cod. turc. 176 [134 Quatr]

H. 923 (1517/1518) yılında istinsah edilmiştir. 271 yaprak, 13 satırdır, güzel bir nestâlik yazıyla yazılmıştır. 165x93 mm ölçülerindedir. Başlıklar altın renklidir.

3.2. Cod. turc. 177 [Cod. or. Prunneri 280]

H. 9. yy'da (14. yy) istinsah edilmiştir. 231 yaprak, 15 satırdır, güzel bir nesih yazıyla yazılmıştır, iyi biçimde harekelendirilmiştir, 240x131 mm ölçülerindedir. İlk 12 sayfa sonradan eklenmiştir ve harekesizdir.

4. Sächsische Landesbibliothek -Staats- und Universitätsbibliothek Dresden Bibliothek, Almanya

Msc. Dresd. Ea. 49:

H. 1002 yılının Şaban ayında (Nisan/Mayıs1594) istinsah edilmiştir. 15 satır, 239 yapraktır, tâlik yazı kullanılmıştır, genel olarak harekesiz bir metindir, sadece bazı kelimelerde harekeler görülmektedir. 1a'da *sāhib* 'Ömer diye not düşülmüştür. Cemâlî'nin ilavesi vardır. Koyu kahverengi deri cilt kullanılmıştır.

5. Princeton University Library, Amerika Birleşik Devletleri

5.1. Garrett nr. 1439Y

Barkod numarası 32101037711122'dir. 206 yaprak, 17 satırdır, harekelidir, nesih yazıyla yazılmıştır. Nüsha ölçüleri, 252x172 mm'dir. Koyu, cilalı, koyu krem hamur kâğıt kullanılmıştır. Kapak kırmızı deri ile kaplanmıştır. “1a”da *Taha-zāde Seyyid Mustafa* adı geçmektedir ve 1232 (1816-1817) tarihi bulunur.

5.2. Garrett nr. 1933Y

Barkod numarası 32101037711148'dir. 911 yılı Şevval ayında (Şubat/Mart 1506) istinsah edilmiştir. Müstensih, Ahmet ibn Abdullah'tır. 203 yaprak, 17 satırdan oluşur, nesih yazıyla yazılmıştır, harekelidir. Nüsha, 284x208 mm ile çerçevelenmiştir. Cıralı, su damgalı kâğıt kullanılmıştır. Kahverengi deri ile ciltlenmiştir.

6. Michigan University Library, Amerika Birleşik Devletleri

H. 892 Ramazan ayının 4'ünde (24 Ağustos 1487) istinsahı tamamlanmıştır. 199 yaprak, 15 satırdır, nesih yazıyla yazılmıştır, bazı yerlerde nestâlik kullanılmıştır, harekelidir. Abdülhamid'in desteğiyle yazılmıştır. Yetenekli bir el tarafından yazıldığı düşünülmektedir. Deri ciltlidir.

7. Österreichischen Nationalbibliothek, Avusturya

7.1. Flügel Kataloğu I (s.617) nr. 651:

H. 880 yılının Rebiülsani ayının başında (Ağustos 1475) Saray ovasında (Saraybosna) istinsah edilmiştir. 279 yapraktır, tâlik yazıyla yazılmıştır, 13 satırdır, 610/40x40 mm ölçülerindedir. Müstensih, *Yüsuf bin Ahmed*'tir. Her sayfada iki sütun olacak şekilde yazılmıştır. Sayfalar açık sarıdır. Başlıklar altın sarısı renkte ve büyük yazılmıştır. Nüsha Allah'ın birliği ile başlamakta, sırasıyla Münâcât (15a), Na't (19b), sebeb-i telif bölümü (24a), II. Murad'a övgü (26a), şiirin başlangıcı (37b). Nüsha çok eski bir nüshadır. Su lekelidir.

7.2. Balić Kataloğu 2849 [Mixt. 742]

186 yapraktır, ancak 186b yaprağı sayfa 432 olarak gösterilmiştir. Dolayısıyla nüshanın 216 yaprak olması beklenir. 19 satırdır, nestâlik yazı kullanılmıştır, 170x110 mm ölçülerindedir. Eksik bir nüshadır. Restore edilmiştir. İki sütun şeklinde yazılmıştır. Koyu kırmızı Avrupa tarzı karton cilt ile kaplanmıştır. Kenarlarında süslemeler bulunmaktadır. Beyaz, parlak kâğıt kullanılmıştır. Başlıklar kırmızıdır.

8. Kaiserlich Königlische Akademie für Orientalische Sprachen (Orientalische Akademie) (Avusturya)

Nr. 211.

İstinsah kaydı ve müstensih bilgisi bulunmamasına rağmen, nüshanın 15. yy.a ait olabileceği tahmin edilmektedir. 248 yapraktır. Cemâlî'nin ilavesi bulunmaktadır. Metin bütünüyle altın renkli yazılmıştır. Kitabın başında ve sonunda süslemeler bulunmaktadır. Ayrıca 10. şiirde tahrir olmuş bir resim bulunmaktadır. Nüsha sırasıyla şu bölümlerden oluşmaktadır. 1. Şavur'un ilk kez Husrev'in resmini göstermesi, 2. Şîrîn'in bir aslanı öldürmesi, 3. Şavur'un Şîrîn'i istemesi, 4. Avda buluşmaları, 5. Husrev ile Şîrîn'in karşılıklı top oynamaları, 6. Husrev'in bir aslanı yumruğuyla öldürmesi, 7. Şîrîn'in Husrev'e azarlayıcı bir cevap vermesi, 8. Şîrîn'in Ferhad'ı görmek için Bisutun Dağı'na gitmesi, 9. Husrev'in Şîrîn ile görüşmesi, 10. Husrev ile Şîrîn'e ilaveler.

9. Ghazi Husrev-Bey Library, Bosna Hersek

9.1. Nr. 9160

İstinsah tarihi ve müstensih bilgisi yoktur. Ancak nüshanın ilk sayfasındaki bilgiye göre, nüsha 1669 yılında Hasan adlı birine aittir. Mühürde Abdî Hasan ismi bulunmaktadır. 1a'da da Arapça olarak "Hacı Hasan bin Resul olarak ben bu kitabı aldım" cümlesi not düşülmüştür. Bu sebeple nüshanın, 1669 yılından önce yazıldığı söylenebilir. 232 yaprak, 15 satırdır, nestâlik yazıyla yazılıştır, ufak harfli, yazmaya alışık bir el tarafından yazıldığı söylenebilir. 213x132 mm ölçülerindedir. Nüsha sondan eksiktir. Son beyit, Paris Turc. 322 nüshasında 6775. beyittir.

Eserin sonu: (Hezec kalıbı)

*mü'eddîb kıl toğan bigi mu'allem
ki olur âdemile yâr ü hem-dem*

"Doğan gibi eğit; böylece eğitilmiş insanla dost ve arkadaş olur."

Kaliteli, suya dayanıklı siyah mürekkep kullanılmıştır. Başlıklar kırmızıdır. İnce, parlak, beyaz bir kâğıdı vardır. Metin kırmızı çerçeve içindedir. Bazı kâğıtlar nemden zarar görmüştür ve kapaktan ayrı durmaktadır. Deri cilttir, arka kapak kayıptır. Ön kapakta çiçekli bir rozet vardır.

Yazmada bir de Oglavak köyünde (Bosna Hersek), Fojnica kasabasında yaşamış Mehmed Efendi ve eşinin mirasıyla ilgili iki defter vardır. Defterleri çıkaran ve mührüyle onaylayan kişi kadı olarak Travnik ve Tešanj'da çalışmış Muhammed Şadık'tır.⁴

9.2. Nr. 9161

İstinsah tarihi ve müstensih bilgisi kayıtlı değildir. Kağıt, hat ve mürekkebe göre XV. yy sonu veya 16. yy başı gibi yazılmış olmalıdır.⁵ 23 yaprak, 15 satırdır, nestâlik yazıyla yazılmıştır, ufak harfli, yazmaya alışık bir el tarafından yazılmıştır, 170x125 mm ölçülerindedir. Baştan ve sondan eksik bir nüshadır.

Eserin başı: (muzârî kalıbında)

*haydar ki 'ilm ü hikmet-ile vâriş êtdi hak
mahbûb-ı evliyâydi mahşûs-ı lâ-fetâ⁶*

"Hakk'ın senin ilmin ve hikmetine vâris ettiği Haydar (arslan Hz. Ali), evliyalardan sevileni, "lâ-fetâ (ondan başka yiğit yoktur)" özelliğine sahiptir."

Eserin sonu: (remel kalıbında)

*dédi bir âdemem 'âlemde seyyâh
seyâhatden bugün bulmuşam iflâh*

"Âlemde seyahat eden bir insanım, seyahatten bugün uslanmışım."

⁴ Haso Popora, *Catalogue of The Arabic Turkish, Persian & Bosnian Manuscripts in the Ghazi Husrev-Bey Library*, Volume XVI, London-Sarajevo, 2008, s. 434.

⁵ Haso Popora, *Catalogue of The Arabic Turkish, Persian & Bosnian Manuscripts in the Ghazi Husrev-Bey Library*, Volume XVI, London-Sarajevo, 2008, s. 435.

⁶ Katalogdaki (Popora 2008, s. 435) Arap harfleriyle gösterilen beyitte noktalama işaretleri çok yanlış kullanılmış beytin yanlış okunmasına sebep olmaktadır. Beyit, Paris Turc. 322 nüshası esas alınarak düzeltilmiştir.

Neme dayanıklı, kaliteli, siyah mürekkep kullanılmıştır. Başlıklar kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Kâğıt, doğu tarzı orta incelikte ve düzdür, üzerinde su mührü bulunmaz. Kâğıtlar nem ve böceklerden zarar görmüş, düzensizdir. Metinler kırmızı çerçeve içinde yazılmıştır. Kapak yoktur.

9.3. Nr. 2885

210 yaprak, 13 satırdır, nesih yazıyla yazılmıştır, harekelidir, 150x210 mm ölçülerindedir.

9.3. Nr. 2886

H. 977 (1569/1570) yılında istinsah edilmiştir. 209 yaprak, 13 satırdır, nesih yazıyla yazılmıştır, 150x210 mm ölçülerindedir. Cemâlî'nin ilavesi vardır.

9.4. Nr. 2887

169 yaprak, 17 satırdır, tâlik yazıyla yazılmıştır, 103x160 mm ölçülerindedir. Cemâlî'nin ilavesi vardır.

10. Orijentalni Institut u Sarajevu, Bosna Hersek

Nr. 65

201 yaprak, 17 satırdır, nesih yazıyla yazılmıştır, harekelidir, 255x165 mm ölçülerindedir.

11. Paris Bibliothèque National de France, Fransa

11.1. Turc-322

H. 929 yılı, Şevval ayında (Ağustos/Eylül 1523) istinsah edilmiştir. 279 yaprak, 13 satırdır, harekelidir, nesih yazıyla yazılmıştır. *Bâyezid ibn Mustafâ Ahmed el-Tercümânî el-Akşehrî* tarafından tamamlanmıştır. 210x150 mm ölçülerindedir. Dana derisi kahverengi cilt kullanılmıştır.

273a'da 12. ve 13. satırlar:

vefât kerden-i mü'ellif-i kitâb

ve tamâm kerden-i Bayezîd bin Muştafâ

“Kitabın müellifinin vefatı ve Bayezid bin Mustafa'nın (kitabı) tamamlaması”

Nüshaya internet ortamında çevrimiçi <<http://gallica.bnf.fr>> adresinden ulaşılabilir.

11.2. Turc-323

16. yy'ın sonunda istinsah edilmiştir, 243 yaprak, 15 satırdır, nestâlik yazı kullanılmıştır, 180x105 mm ölçülerine sahiptir. Türk tarzı kahverengi deri, altın yaldızlı, gömme baskılı cilt ile ciltlenmiştir. Nüsha, Mustafa Çelebi'nin hazinedar kâtibi Ali Efendizade tarafından hediye edilmiştir. Cemâlî'nin ilavesi vardır. 239b'de Şeyhî'nin vefatı ile ilgili bölüm başlamaktadır. 241b'de Sultan Murad'a övgü başlar.

Nüshaya internet ortamında çevrimiçi <<http://gallica.bnf.fr>> adresinden ulaşılabilir.

11.3. Turc-324

H. 919 senesi Rebiyülevvel ayında (Mayıs/Haziran 1513) istinsah edilmiştir. 240 yaprak, 15 satırdır, harekelidir, nesih kullanılmıştır. 225x145 mm ölçülerindedir. Cemâlî'nin ilavesi yoktur. Kahverengi-sarı, dana derisi cilt ile kaplanmıştır. Kenarlarında altın rengi gömme baskılı işlemler vardır. "Kef" harfinin üzerinde zaman zaman "g" okunacağını belirtmek için üç nokta konmuştur. Nüshanın son sayfasında müstensih bu eseri karşısında bin sikke verildiğinin notu düşülmüştür.

11.4. Turc-325

995 senesinin Şaban ayında (Temmuz/Ağustos 1587) istinsah edilmiştir, 216 yaprak, 15 satırdır, nesih yazı kullanılmıştır. Başları harekeli, ilerleyen kısımlarda hiç hareke kullanılmamıştır. 215x155 mm ölçülerindedir. Cemâlî'nin ilavesi yoktur. İstinsah ve müstensih bilgisi bulunmamaktadır. Kahverengi-sarı, dana derisi cilt ile kaplanmıştır. Kenarlarında altın rengi gömme baskılı işlemler vardır.

11.5. Turc-326

239 yaprak, 15 satırdır, nesih yazıyla yazılmıştır, harekelidir. 205x140 mm ölçülerindedir. Türk tarzı, kahverengi deri cilt ile ciltlenmiş, aynı renkte gömme baskılı işlemlidir. 1a'daki bilgiye göre Abdüllatif Çavuş ibn Ahmed Çavuş 1017 (1608/1609) yılında nüshanın sahibidir. Demek ki nüsha bu tarihten önce yazılmıştır. Cemâlî'nin ilavesi bulunur.

11.6. Turc-328

H. 984 yılının ikinci Cuması (26 Ağustos 1576) istinsahı tamamlanmıştır. 246 yaprak, 15 satırdır, rik'a yazı kullanılmıştır, harekesizdir. Müstensih: *Muhammed bin Penbe* (?) adıyla kayda geçmiştir. 205x150 mm ölçülerindedir. *Bayezid bin Muştafâ Ahmed el-Tercümânî el-Akşehrî* tarafından tamamlanmıştır. (nüsha: 243a). Yumuşak, kahverengi deri cilt ile kaplanmıştır.

Nüshaya internet ortamında çevrimiçi <<http://gallica.bnf.fr>> adresinden ulaşılabilir.

11.7. Turc-329

229 yapraktır, nesih yazıyla yazılmıştır, 15 satırdır, kısmen harekelidir. 200x145 mm ölçülerindedir. Cemâlî'nin ilavesi yoktur. Türk tarzı, kahverengi deri, gömme baskılı cilt ile kaplanmıştır. 1a'da kitabın sahibi *Muhammed Hacı 'Abidî* olarak gösterilmiştir.

11.8. Turc-330

16. yy'ın ikinci yarısında istinsah edilmiştir, 222 yaprak, 15 satırdır, nesih yazıyla yazılmıştır, kısmen harekelidir. 200x140 mm ölçülerindedir. Cemâlî'nin ilavesi bulunmaz. 1a'da *bu kitâb Muştafânundur* ibaresi bulunmaktadır. Türk tarzı kabartmalı koyu kahverengi deri, gömme baskılı cilt ile kaplanmıştır. Kitabın sonunda (220b) Şeyhî'ye dua istemiştir.

11.9. Turc-363

Nüşanın istinsahı, H. 901 yılının Rebiyülahir ayında (Aralık 1495/Ocak 1496) Priştine’de yaşayan *Nureddin Hamzâ*⁷ tarafından tamamlanmıştır. 181 yaprak, 18 satırdır, nesih yazıyla yazılmıştır, harekesizdir. 170x110 mm ölçülerindedir. Cemâlî’nin ilavesi yoktur. Türk tarzı, kabartmalı, kahverengi deri cilt ile kaplanmıştır. Nüsha, *Ahmed bin Emîn* tarafından H. 1028 (1619) yılında Cemaziyelahir ayının başında Osmanlı Sarayında gözden geçirilerek kayıt altına alınmıştır.

11.10. Supplement Turc- 353

226 yaprak, 15 satırdır, nestâlik yazı ile yazılmıştır, harekesizdir. 210x125 mm ölçülerindedir. Cemâlî’nin ilavesi bulunur. Türk tarzı, siyah maroken, yaldızlı, gömme baskılı cilt ile kaplanmıştır. 1a’daki bilgiye göre kitabın sahibi *Seyyid Osman*’dır.

11.11. Supplement Turc-373⁸

İstinsah tarihi: 17.yy’ın ikinci yarısıdır, 73 yaprak, 21 satırdır, nestâlik yazı ile yazılmıştır, harekesizdir, 215x135 mm ölçülerindedir. Türk tarzı, kabartmalı ve altın yaldızlı kırmızı deri cilt ile kaplanmıştır. Bu kitapta *Husrev ü Şîrin* bölümü 11a’da başlar ve 15a’da son bulur.

Nüşaya internet ortamında çevrimiçi <<http://gallica.bnf.fr>> adresinden ulaşılabilir.

11.12. Supplement Turc-523

H. 1125 (1713/1714) yılında istinsah edilmiştir, 103 yaprak, 17 satırdır, rik’a yazısıyla yazılmıştır, harekesizdir, 195x130 mm ölçülerindedir. Türk tarzı, kabartmalı, kahverengi deri ile kaplanmıştır. Kitabın başında Selim-nâme bulunur. *Husrev ü Şîrin* 83b’den başlamaktadır. Cemâlî’nin ilavesi yoktur.

11.13. Supplement turc-614

H. 909 Zilhicce ayının sonunda bir Pazartesi günü istinsahı tamamlanmıştır (Haziran 1504), 213 yapraktır, nesih yazıyla yazılmıştır, harekelidir, 15 satırdır. 200x150 mm ölçülerindedir. Çok okunaklı bir nüshadır. Müstensihî, Nâbî(?) bin İlyâs’tır. Cemâlî’nin ilavesi vardır. Batı tarzı, su damgalı, parşömen cilt kullanılmıştır.

11.14. Supplement turc-616

İstinsah tarihi yoktur. 15 satırdır, nesih kullanılmıştır, harekelidir. 180x125 mm ölçülerindedir. Türk tarzı karton cilt ile kaplanmıştır. Baştan ve sondan eksik bir nüshadır. Kitap birkaç eserin birleşiminden oluşmuştur. Her eserin yazısı birbirinden farklıdır. Kitabın başında Farsça bir önsöz bulunmaktadır. 2b’de Nizamî’nin Mahzenü’l-Esrar adlı eseri bulunmaktadır. *Husrev ü Şîrin*’den sadece küçük bir bölüm alınmıştır.

⁷ Bu isim Blochet tarafından *Ḳourd bin Hamzâ* olarak okunmuştur. Ancak nüsha yeniden gözden geçirildiğinde “dîn” kelimesinin başındaki “lâm-ı ta’rif”in unutulmuş olduğunu düşündüğümüzden *Nureddin* olarak okunmasının daha doğru olacağı kanaatindeyiz. bk. E[dgard] Blochet, *Catalogue des Manuscrits Turcs de la Bibliothèque Nationale*, Tome I, Paris, 1932, s. 154.

⁸ Vatikan Kataloğunda bu nüsha yanlışlıkla Supplement turc-375 olarak verilmiştir. Bk. Ettore Rossi, *Elenco Dei Manoscritti Turchi della Biblioteca Vaticana*, Città del Vaticano, 1953, s. 85.

39a'da *Meḳālime gör min Husrev ü Şîrîn* başlığı bulunmaktadır. Ancak ondan önceki sayfada 38a'da *Husrev*'in ismi geçmektedir. Nitekim Blochet de kataloğunda bu kitaptaki *Husrev ü Şîrîn* kısmının 38a'dan başladığını söylemiştir.⁹

38a'daki ilk iki beyit: (Hezec kalıbında)

*bulup dünyā-yı düşmeden merāmı
biri birine içdi dost kāmī*

“Düşman dünyadan isteğini alınca (bu kez) yâr arzusuyla birbirlerinin şerefine içtiler.”

*niyāz ederdi Husrev ey gece dur
hezārān gündüzüñ rahtın oda ur*

“Husrev, “ey gece, dur” diye haykırırdı, binlerce gündüzün eşyasını ateşe ver!”

Husrev ü Şîrîn bu kitapta 49b'de *Meşgûl şirle Ferhād*.... başlığıyla son bulmaktadır. 50a'da *Vefât Fâtımâtü'z-Zehrâ raḳiyallāhu 'anha* başlığıyla Hz. Fatıma'nın vefatı anlatılmaktadır. Bu kısım ile *Husrev ü Şîrîn* kısmının yazısı aynı özelliktedir. Cemâlî'nin ilavesi yer almamaktadır.

12. Leiden Bibliothek, Hollanda¹⁰

12.1. Cod. Or. 982¹¹

203 yaprak, 15 satırdır, nestâlik kullanılmıştır, kısmen harekelidir. 170x130 mm ölçülerindedir. Görüntü olarak çok eskidir. Eksik bir nüshadır. İstinsah tarihi belli değildir. Cemâlî'nin ilavesi bulunmaktadır. Bu nüshada 1b ve 23a yaprakları arasında bir giriş yazısı vardır. 18a ve 20a yaprakları arasında da bir önsöz, 20a-33a yapraklarında Sultan II. Murad'a dua bölümü bulunmaktadır. Nüsha, Cemâlî tarafından yazılan Şeyhî'nin ölümü ve Sultan Murad'a dua bölümleri (202a-203b yaprakları) ile bitmektedir. Müstensih bilgisi mevcut değildir. İlk yaprak orijinal nüshaya ait değildir. Nüsha, Timurtaş'ın çalışmasıyla karşılaştırıldığında 34 beyitin (1/13-2/49 arası) eksik olduğu gözlenmektedir. Son on beyit eksiktir. Sayfa kenarlarında farklı eller ile yazılmış düzeltmeler ve eklemeler bulunmaktadır.¹² 1a'da *Mevlâna Şeyhî* ifadesi bulunur. Onun dışında yine aynı sayfada; *şâhib ve mâlik İbn-i Şūfî Mehmed bin el-Ḥaneftî (?)* ve *'Alî Şākūl bin Na'ibend* notu bulunmaktadır. 18a'da *Seyyid Mehmed Dervîş*'e ait beş adet damga bulunmaktadır. Siyah, deri ciltle kaplanmış. Açık kahverengi, yıpranmış bir kâğıdı vardır.

⁹ E[dgard] Blochet, *Catalogue des Manuscrits Turcs de la Bibliothèque Nationale*, Tome II, Paris, 1933, s. 13.

¹⁰ Vatikan Kataloğunda, Leiden Kütüphanesi'nde Nr. 704 ile kayıtlı Şeyhî'ye ait bir Husrev ü Şîrîn nüshasından bahsedilmiştir. Ancak incelenen kataloglarda bu numarada kayıtlı bir Husrev ü Şîrîn'e rastlanmamıştır. Bk. Ettore Rossi, *Elenco Dei Manoscritti Turchi della Biblioteca Vaticana*, Città del Vaticano, 1953, s. 85.

¹¹ Aynı nüsha daha eski tarihli bir kütüphane kataloğunda da yer almaktadır. Bk. R[einhart].P[ieter]. A[nne] Dozy, *Catalogues Codicum Orientalium Bibliotheca Academiae Lugduno Batavae*, vol. II, Brill, 1851.

¹² Jan Schmidt, *Catalogue of Turkish Manuscript in the Library of Leiden University and other Collections in the Netherlands*, volume I [17th-18th century], Legatum Warnerianum in Leiden University Library, Leiden, 2006, s.370.

12.2. Cod. Or. 12,382

Nüsha, H. 964 senesinin Cemaziyevvel ayının 17'si Cuma günü (18 Mart 1557) Ankara'da ikinci vakti tamamlanmıştır. 220 yaprak, 15 satırdır, nesih yazıyla yazılmıştır, 200x125 mm ölçülerindedir. Müstensih, *Ahmed bin 'Alî*'dir. Cemâlî'nin ilavesi yoktur. Nüsha bir giriş yazısıyla başlamış (1b-24a), yazarın önsözü ile devam etmiş (19b-21b), Sultan II. Murad'a dua ve övgü (21b-24a) ile devam etmektedir.¹³ Batı tarzı kahverengi deri cilt kullanılmıştır. Kapaktan bir önceki sayfada belirtildiği üzere 1884 yılında ciltlenmiştir. Başlıklar (23a'ya kadar başlık kullanılmıştır, metnin geri kalan kısmında başlık yerleri boş bırakılmıştır) ve kenarlıklar kırmızıdır. 1b ve 2a'da kenarlıklar mavi, kırmızı ve siyah renklerde desenlerle çizilmiştir. Ana başlık siyah, mavi, yeşil, kırmızı ve kahverengi renklerde geometrik desenlerle, çiçek motifleriyle süslü biçiminde yazılmıştır.

12.3. Cod. Or. 14,560

İstinsah tarihi ve müstensih bilgisi yoktur. 117 yaprak, 17 satırdır, tâlik yazı kullanılmıştır, 207x139 mm ölçülerindedir. Tamamı harekesizdir. Eksik bir nüshadır. Timurtaş'ın çalışmasıyla karşılaştırıldığında şu kısımların nüshada bulunduğu görülmektedir: 1a-b (180/4811-182/4842), 2a-21b (192/5121-219/5800), 22a-35b (140/3788-159/4258), 36a-39b (162/4326-167/4458), 40a-59b (51/1387-76/2078), 60a-b (221/5866-222/5899), 61a-b (230/6098-231/6132), 62a-69b (182/4843-192/5120), 70a-76b (101/2771-110/3014), 77a (112/3047-128/3445), 89a-89b (167/4459-180/4810), 99a-109b (128/3446-140/3787), 110a-113b (76/2079-81/2218), 114a-117b (83/2288-88/2426).¹⁴ Cildi yoktur. Açık bej rengi kâğıt kullanılmıştır. Başlıklar kırmızıdır. Nüsha genel itibarıyla yıpranmış ve üzerinde yer yer lekeler mevcuttur.

13. London British Museum, İngiltere

13.1. Add. 7906¹⁵

15. yy.'da¹⁶ yazılan eser, 261 yaprak, 13 satırdır, güzel açık bir nesih yazıyla yazılmıştır, tamamı harekelidir. 228x152mm ölçülerine sahiptir. Kırmızı karton kapakla ciltlenmiştir. Başlıklar ve cetvelleri kırmızıdır, ara başlıklar ise maviyle yazılmıştır. Sadece 1b ve 2a sayfaları altın yaldızlı çerçevesi ve süslemelidir. Diğer tam olan nüshalarla karşılaştırıldığında bu nüshanın son üç beytinin eksik olduğu görülmektedir.

¹³ Jan Schmidt, *Catalogue of Turkish Manuscript in the Library of Leiden University and other Collections in the Netherlands*, volume I [17th-18th century], Legatum Warnerianum in Leiden University Library, Leiden, 2000, s.152.

¹⁴ Jan Schmidt, *Catalogue of Turkish Manuscript in the Library of Leiden University and other Collections in the Netherlands*, volume III [1970-2003], Legatum Warnerianum in Leiden University Library, Leiden, 2006, s. 457-458.

¹⁵ www.yazmalar.gov.tr adresinde bu nüshanın arşiv numarası Or. 7906 olarak geçmektedir. Ancak Rieu'nun kataloğunda Add. 7906 olarak geçtiği için biz de Rieu'nun kataloğuna göre yazmayı uygun bulduk. Bk. Charles Rieu, *Catalogue of the Turkish Manuscripts in the British Museum*, British Museum, London, 1888, s.165.

¹⁶ Nüshada *ketebe* kaydı yoktur. Nitekim Rieu da kitabının önsözünde bu ve bunu takip eden nüshayı tarihi belli olmayan nüshalar arasına almıştır, ancak nüsha hakkında bilgi verirken açık olarak 15. yy'a ait olduğunu belirtmiştir. Bk., Rieu, Charles, *Catalogue of the Turkish manuscripts in the British Museum*, British Museum, London, 1888, s. XI ve 166.

Son beyit: (Hezec kalıbında)

nêçe kim kıla keyvân hayra âheng

nêçe kim ura Zühre çengine çeng

“Satürn hayra ne kadar çok şarkı söyler, Venüs çengleri ne kadar çok birbirine vurur.”

Son sayfadaki tablonun altına, sonradan yazıldığı belli olan bir yazıyla *nêçe kim rûşen ola ger cemâlî* yazılmıştır. Muhtemelen başka bir nüshayı gören biri metnin devamının olduğunu belirtmek istemiş olabilir. Ayrıca aynı yazı karakteriyle ara ara sayfalara numaralar verilmiştir. Bu numaralar başka bir nüshanın satır numaraları olmalıdır. Belli ki biri bu nüshayı başka bir nüsha ile karşılaştırmıştır. Bu yazıya göre son sayfaya 86a numarası verilmiş. Numaralama sisteminden anlaşıldığı kadarıyla karşılaştırılan nüsha 10 satırlık bir nüshadır.

13.2. Or. 2708

15. yy.’da¹⁷ yazılmış, 90 yaprak, 21 satırdır, çok düzgün ve temiz bir nesih yazıyla yazılmıştır, tamamı harekesizdir. 279x178 mm ölçülerine sahiptir. Serlevha ve cetvelleri yaldızlıdır. Nüsha, bordo karton bir kutu-kapak içinde muhafaza edilmektedir. Kendi kapağı ise kahverengi-taba arası karton cilttir. Kapağın iç kısmı mavi boyalıdır, üstünde altın rengi çiçek deseni bulunur. Başlıklar altın yaldızlı, kırmızı ve bazen mavi renktedir. Metnin yazıldığı çerçevenin dışında bir çerçeve daha bulunmaktadır. Bu dış çerçevenin içinde yine Eski Anadolu Türkçesi özellikleri taşıyan bir yazı daha bulunmaktadır. Tespit edebildiğimiz kadarıyla bu yanda yazılmış yazılar da metnin devamıdır. a ve b sayfaları doldurulduktan sonra tekrar a’ya dönülerek bu kez dış çerçevelere beyitler yanlamasına sırasıyla yazılmıştır.

Nüsha eksik bir nüsha olmasına rağmen Cemâlî’nin ilavesini içermektedir. 35, 42, 47 ve 50. yapraklar başka bir el ile daha sonra yazılmıştır. 82. ve 84. yapraklarından sonraki birer yaprak eksiktir. 10, 17 (Şirin’in elinde içinde Husrev’in resminin olduğu bir çerçeve tuttuğu resim), 19 (Husrev’in Şirin’i dereye gördüğü resim), 31 (savaş resmi), 37 (savaş resmi), 39 (sazlı sözlü bir meclis resmi), 51, 57 (Husrev’in Ferhad’ı huzuruna getirdiği resim ve Şirin’in süslü otağın önünde Husrev’in de otağ içinde çizildiği resim), 62 (Ferhat’ın Şirin’in bindiği atı kaldırdığı resim), 64 (Ferhad’ın dağdan düşerken kocakarıyla resmedildiği resim) ve 74, 78. (Husrev ve Şirin’in otağ içinde çizildiği resim) yapraklarda minyatürler bulunmaktadır. Bunların dışında da sayfa kenarlarında da üçgen içinde Mehinbanu, Şâvur, kartal, kuş gibi çeşitli resimler çizilmiştir.

13.3. Or. 3294¹⁸

Receb ayının ortasında H. 890 (Temmuz 1485) yılında yazılmıştır, 190 yaprak, 17 satırdır, nesih ile yazılmıştır, tamamı harekelidir, çerçeve kullanılmamıştır. Başlıklar kırmızı mürekkeple yazılmıştır. 228x152 mm ölçülerine sahiptir. Karton koyu

¹⁷ bk. 19. dipnot.

¹⁸ Aynı nüsha daha önce yayımlanmış bir katalogta da geçmektedir. Rieu, katalogunda sadece diğer kataloga gönderme yapmış, konuyla ilgili başka bir bilgi vermemiştir. Nüsha, İngiltere’ye söz konusu kütüphaneden getirilmiş olabilir. Bk. R. Merlin, *Bibliothek de M. Le Baron Silvestre de Sacy*, vol. iii, Paris, 1842, s. 59, nr: 347.

kahverengi cilt kullanılmıştır. Metin aynı kütüphanedeki önceki istinsahlarından daha tamdır. Dolayısıyla Cemâli'nin ilavesi bulunur. Özellikle Husrev'in bilge Bozorgümid ile muhabbeti on dokuz sayfa civarındadır (177b ve 186b arası, bu bölüm Add. 7906'da on üç sayfadan az, Or. 2708'de sekiz sayfadır).

Metnin son sayfasında tam olan nüshalarda bulunan beyitten sonra bir beyit daha bulunmaktadır: (Hezec kalıbında)

*be-ḥatm-i enbiyā vü ḥatm-i tenzīl
ki kıl ḥatmümde şerrüm ḥayra tebdīl*

“Enbiyaların sonuncusuna ve inenlerin sonuncusuna (Hz. Muhammed’e) ki sonumda şerrimi hayra döndür.”

Metin 190a'da son bulmaktadır. 190b'de ise metinle ilgisi olmayan, Doğu Türkçesi özellikleri barındıran mensur bir yazı bulunmaktadır. Bu yazı sayfanın kendisine yazılmamış, sonradan üzerine yapıştirilmiştir.

13.4. Add. 19.451

Ramazan ayının sonunda, bir Perşembe günü öğle vakti, H. 855 (21 Ekim Perşembe 1451) yılında yazılmıştır, 93 yaprak, 17 satırdır, küçük nestâlik yazıyla yazılmıştır, yer yer harekelidir (14. yaprağa kadar harekeli, sonrası harekesiz), 178x101 mm ölçülerine sahiptir. Bordo karton kapaklıdır. Cetvelleri kırmızıdır. Başlık satırları boş bırakılmıştır. Nüshanın giriş kısmında 13 sayfalık Farsça bir yazı vardır. *Husrev ü Şirin* nüshada 9b'den başlamaktadır. Başlık olarak *Husrev u Şirin-i Şeyhî* yazılmıştır. Onun altında da *Vakfiyât-ı Süleymân Bâbâ* ibaresi bulunmaktadır. Müstensih, Muhammed bin Hacı Pîr Aḥmed'dir. Metinde Cemâli'nin ilavesi bulunmaktadır. Nitekim nüsha diğer tam olan nüshaların son beytiyle aynı şekilde bitmektedir. Ancak nüshada ara ara eksiklikler vardır. 3 farklı yerde eksiklik olduğu söylenebilir: 9-10. yapraklar arası (Husrev ile Şirin'in av alanında karşılaştığı bölüm, Add. 7906'da 104a-106a arası), 11-32. yapraklar arası (Husrev'in inzivaya çekilmiş olan bilgeyi ziyareti (Add. 7906'da 113b-104b arası), 33-93. yapraklar arası (Şirin'in öldüğüne dair yalan haberin Ferhad'a gittiği bölüm)¹⁹.

Metnin ilk beyti Turc 322 nüshasında 2632. beyittir: (Hezec kalıbında)

*vücūdı ditredi vü geldi vecde
düşüp dildāra karşı kıldı secde*

“Vücudu titredi ve kendinden geçti, eğilip sevgilinin karşısında secde etti.”

Metin 93b'de bitmiştir. 94a ve 94b'de bazı Türkçe şiirler bulunmaktadır.

13.5. Or. 7207

Nüsha, H. 919 yılının Şevval ayında (Kasım/Aralık 1513) tamamlanmıştır. Koyu kahverengi karton cilt kullanılmıştır. Küçük boyutludur. Çok temiz, okunaklı bir nesih yazıyla yazılmıştır. 13 satırdır. Tamamı harekelidir. Başlıklar kırmızı mürekkeple yazılmıştır. 257 yapraktır. Cemâli'nin ilavesi bulunur. Cemâli ismi burada *Bāyezid bin Muştāfā bin Şeyh Aḥmed et-tercümānī el-Akşehrī* olarak geçmektedir.

¹⁹ Charles Rieu, *Catalogue of the Turkish Manuscripts in the British Museum*, British Museum, London, 1888, s. 167.

Nüsha, E[lia]s J[ohn] Gibb'in ölümünden sonra 1909 yılında diğer kitaplarıyla birlikte kütüphaneye bağışlanmıştır. Diğer bir deyişle bu tarih Rieu'nun kataloğunu hazırladığı (1888) tarihten sonrasına tekabül eder. Bu sebeple nüsha bilgisi Rieu'nun kataloğunda yer almamaktadır. Nüsha, kütüphanede el yazısıyla yazılarak hazırlanmış, yayımlanmamış bir katalogta geçmektedir. Bu katalogun hiçbir kopyası bulunmadığı için, katalog sadece kütüphanede görülebilir.

14. Biblioteca Vaticana, İtalya

14.1. Vat. Turco 101

İstinsah tarihi belli değildir. 210 yaprak, 17 satırdır, okunaklı bir nesih yazıyla yazılmıştır. Tamamı harekesizdir. 205x118 mm ölçülerindedir. Cemâlî'nin ilavesi bulunmaktadır. Başı sonu tam bir nüshadır. Deri cilt kullanılmıştır. Cilt üzerinde süslemeler bulunmaktadır. Cilt daha sonra kütüphane tarafından bordo renkte meşin olduğunu tahmin ettiğimiz bir malzemeye yeniden kaplanmıştır. 1a'da *Husrev ü Şîrîn-i Şeyhî* ibaresi bulunmaktadır. Metin ise 2b'den başlamaktadır. Ana başlık yazılmamıştır. Cetveller kırmızıdır. Başlıklar bazen kırmızı bazen de siyah mürekkeple yazılmıştır. Cemâlî'nin eklediği bölüm *Ander vefât-ı mü'ellif-i kitâb ü tamâm kerden-i kitâb h'âce Bâyezîd bin Muştâfâ* başlığıyla verilmiştir.

14.2. Vat. Turco 290

1. yaprakta belirtildiği üzere nüsha, *Derviş Mehmed* tarafından H. 1265 (1848/1849) yılında istinsah edilmiştir. 236 yaprak, 15 satırdır, çok okunaklı bir nesih yazıyla yazılmıştır, harekelidir. 200x135 mm ölçülerindedir. Şemseli ve miklepli kahverengi deri cilt kullanılmıştır. Nüshanın Arap harfli numaralandırması karışmış olduğu için, nüsha bugün kullandığımız rakamlarla yeniden numaralandırılmıştır. Ana başlık *kitâb-ı Husrev u Şîrîn* altın yaldızlıdır. 29. sayfada (Husrev ve Bozorümid'in resmedildiği) minyatür bulunmaktadır. İlk dört sayfada çerçeveler altın yaldızlıdır. 4b sayfasından ise cetveller ve başlıklar kırmızıdır. 80b sayfasında bir boşluk bulunmaktadır. 235'de *Husrev ü Şîrîn* bitmiştir. Nüshada Cemâlî'nin ilavesi bulunur ancak yine de sondan eksik bir nüshadır. Nüshanın son beyti Paris Turc. 322 nüshasında 6940. beyittir.

Son beyti: (Hezec kalıbında)

*ne dil ki etmez senâsı şî'rin ezber
çolu gencise dağı hâk ber-ser*

“Onu öven şiiri ezberlemeyen her dil, hazineyle dolu olsa bile toprak baş üzerindedir (toprak olur).”

235b de sonradan başka bir kalemle yazıldığı anlaşılan *şâhib ü mâl Hasan bin Muhammed* ibaresiyle bir mühür bulunmaktadır. 236b'de *Vaşlî* tarafından yazılmış bir gazel bulunmaktadır.

14.3. Borg. Ar. 260

Nüsha, Arapça bir mecmua içinde bulunduğu için şu ana kadar fark edilmemiş olduğundan nüsha hakkında hiçbir yerde herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Nüshanın varlığından kütüphaneyle yazışmalarımız sonucunda tesadüfen haberdar olunmuştur.

Kütüphanede bizzat yerinde incelediğimiz nüshanın özellikleri şöyledir:

Nüshanın içinde bulunduğu mecmua Arap sayı sistemiyle numaralandırılmış, daha sonra ise günümüzde kullanılan sayı sistemiyle yeniden numaralandırılmıştır. Buna göre *Husrev ü Şirin* eseri mecmuanın içinde günümüz sayı sistemiyle 124a ile 223b yaprakları arasındadır. Nüsha, 20 satır, harekesiz, bozuk bir nestâlik yazıyla yazılmıştır. Ana başlık kırmızı mürekkeple *kitâb-ı Husrev ü Şirin* yazılmıştır. Diğer başlıklar da kırmızıdır. Cetvel kullanılmamıştır. Kırmızı deri cilt ile kaplanmıştır. Nüsha baş kısmından tam, sondan ise eksiktir. Son beyti Paris Turc. 322 nüshasında 5574. beyittir.

Son beyit: (Hezec kalıbında)

*çü Husrev gördi ol nür-ı behiştî
fêrişte bigi nür oldı siriştî*

“Husrev o cennet nurunu görünce, yaratılışı melek gibi nur oldu.”

15. Bibliothecae Regiae Universitatis Upsaliensis, İsveç

15.1. Nr. 185

H. 905 yılının Rebiyülahir ayında (Kasım/Aralık 1499) istinsah edilmiştir. 250 yaprak, 15 satırdır, kaliteli bir nesih yazıyla yazılmıştır, harekelidir. Müstensih, Hâlîl bin ‘Abdullah Edirnevî’dir. Başlıklar yazılmamıştır. Farklı renklerde doğu tarzı kâğıt üzerine yazılmıştır. Doğü tarzı deri ciltle kaplanmıştır. Cilt kısmen onarılmıştır.

15.2. Nr. 186

913 yılının Zilkade ayının başlarında (Mart/Nisan 1508) istinsah edilmiştir. 259 yaprak, 15 satırdır, tâlik yazıyla yazılmıştır. Farklı renklerde doğu tarzı kâğıt üzerine yazılmıştır. Başlıklar kırmızıdır. Doğü tarzı deri ciltle kaplanmıştır. İyi durumdadır.

15.3. Nr. 187

260 yaprak, 13 satırdır, iyi okunaklı bir nesih yazıyla yazılmıştır, harekelidir. Sayfa kenarlarına altın renkli süslemeler yapılmıştır. Başlıklar altın, kırmızı ve beyaz renklerindedir. Farklı renklerde doğu tarzı kâğıt kullanılmıştır. İyi durumda olan doğu tarzı deri cildi vardır.

16. Magyar Tudományas Akadémia, Macaristan

16.1. TÖRÖK F. 22

233 yaprak, 15 satırdır, çift sütun şeklinde nesih yazıyla yazılmıştır. Harekelidir. 300x190 mm ölçülerindedir. Cemâlî’nin ilavesi bulunur. Deri cilt ile kaplanmıştır. İyi ve bakımlı durumdadır. Aharlı kâğıt kullanılmıştır, bölüm başlıkları kırmızıdır. Kapağı renkli, çiçekli, süslü ve yaldızlıdır.

16.2. TÖRÖK O. 22

236 yaprak, 15 satırdır, çift sütun şeklinde, talik yazıyla yazılmıştır. 209x149 mm ölçülerindedir. Cemâlî’nin ilavesi bulunur. Mıklepli, göme şemseli deri ciltle kaplanmıştır. Fizikî olarak hırpalanmıştır. Filigranlı kâğıt kullanılmıştır. Yazmada müstensih adı ve istinsah tarihi kayıtlı değildir.

16.3. TÖRÖK O. 139

H. 940 (1533/1534) yılında istinsah edilmiştir. 203 yaprak, 15 satırdır, nesih yazıyla yazılmıştır. 190x119 mm ölçülerindedir. Müsensih, Ahmed bin Ali'dir. Cemâli'nin ilavesi bulunur. Ancak eser baş kısmından eksiktir. Diğer nüshalarla karşılaştırıldığında *kaside der tevhid* başlığı altındaki bölümün ortalarından başladığı görülür.

Eserin başı: (Remel kalıbında)

bî-niyâzısañ ne var luftuñ havâsı cezbesi

gösterür cân murğında dünyâ²⁰ gülistan-ı kafes

“Eğer yakarış içinde değilsen, (Allah'ın) lütfunun coşkunluğu can kuşu için dünya kafesten gül bahçesi gibidir.”

Deri cilttir, cildi dağılmıştır, bütün sayfalar kalın yıldızlı çerçevelidir. Minyatürlüdür (6a, 14a, 49a 66a, 132b, 156b). Filigranlı kâğıt kullanılmıştır. Siyah mürekkep kullanılmıştır, başlıklar ise kırmızıdır. Nüsha cildin iç yüzündeki *Ferhād ile Şîrîn* ibaresinden kaynaklanan yanlışlık ile Akademi Kütüphanesi kayıtlarına *Ferhād ile Şîrîn* olarak geçmiştir.²¹

16.4. TÖRÖK O. 191

H. 930 (1523/1524) yılında istinsah edilmiştir. 236 yaprak, 15 satırdır, nesih yazıyla yazılmıştır. 172x127 mm ölçülerindedir. Müstensih, Ahmed bin Ali'dir. Cemâli'nin ilavesi bulunur. Tam ve düzgün bir nüshadır. Şemsesi gömmeli deri cilt ile kaplanmıştır, iyi durumdadır, filigranlı kâğıt kullanılmıştır. Siyah mürekkeple yazılmıştır. Başlığı süslü, yaldızlı ve mavidir. Bütün sayfalar kırmızı çift çerçevelidir.

16.5. TÖRÖK O. 167

H. 899 yılının Cemaziyelahir ayında (Mart/Nisan 1494) istinsah edilmiştir. 255 yaprak, 15 satırdır, nesih yazıyla yazılmıştır. 173x119 mm ölçülerindedir. Yazma baş kısmından eksiktir. Diğer nüshalarla karşılaştırdığımızda *Kaside der Tevhid* başlığının olduğu bölümün ortalarından başlamaktadır. Yani yaklaşık sekiz yapraklık bir kısım eksiktir.

Eserin başı: (Remel kalıbında)

şeş cihetden sen münezzehsin velî senden tolu

'arş ü ferş ü fevk u taht u sağ u sol pîş ü peser

“Sen, altı yönden münezzehsin, ama (aynı zamanda) o yönler seninle doludur: gök ve yer, üst ve alt, sağ ve sol, ön ve arka.”

Ayrıca nüshanın ilk 44 yaprağı farklı bir yazı ile kaleme alınmış ve farklı bir kâğıda yazılmıştır. Esas yazma 45. yapraktan itibaren başlamaktadır. Eser sonndan da eksiktir.

²⁰ Kataloğda (Parlatır, Hazai, Kellner 2007, s. 108) *dünya* kelimesi ise yanlışlıkla ya da yanlış okunarak kataloğa sırasıyla “dal”, “y”, “nun” ve “y” harfleriyle aktarılmıştır. Bu hata, Paris Turc. 322 nüshası esas alınarak düzeltilmiştir.

²¹ İsmail Parlatır, Georg Hazai, Barbara Kellner, *Macar Bilimler Akademisi Kütüphanesi'ndeki Türkçe Yazmaları Kataloğu*, TÜBA-Hungarian Academy of Sciences, Ankara, 2007, s. 108.

Eserin sonu: (Remel kalıbında)

*her nefes nîk rahmeti haq²² aña
kim yazanı Fâtiḥā birle aña*

“Ona her nefes iyi rahmet haktır, böylece yazanı Fatiha ile ansın.”

Karton ciltlidir. İyi durumdadır. Filigranlı kâğıt kullanılmıştır. Siyah mürekkeple yazılmıştır, bölüm başlıkları ise kırmızıdır.

16.6. TÖRÖK O. 207

198 yaprak, 17 satırdır, çift sütun şeklinde, nestâlik yazıyla yazılmıştır. 173x130 mm ölçülerindedir. Nüsha sonndan yaklaşık 18 yaprak eksiktir.

Eserin sonu: (Hezec kalıbında)

*ne âdem kim urdı rahş-ı gülḡün
nisâr eylerleridi dürr-i meknûn*

“Gülḡün atına binen her insan, çok değerli inci saçardı.”

Ebrulu karton cilt ile kaplanmış, sırtı deridir, mikleplidir, iyi durumdadır. Filigranlı kâğıt kullanılmıştır. Siyah mürekkeple yazılmıştır, bölüm başlıkları ise kırmızıdır.

16.7. TÖRÖK O. 362

13 yaprak, 17 satırdır, çift sütun şeklinde, tâlik yazıyla yazılmıştır. 255x170 mm ölçülerindedir. Takip kelimesi tutmadığı için risalenin yaprakları yer yer karışmış durumdadır.²³ Bu nüsha esas metinden seçme örnekleri içermektedir. Baş kısmı esas metin ile aynı olan bu nüsha *Kasîde-i Tevhîd* ile devam etmektedir.

Eserin sonu: (Hezec kalıbında)

*birez kim sâkin oldı iztırâbı
vêrür ḥâtif ḥıḫâbına cevâbı*

“Iztırâbı biraz geçince söyleyen dinleyenlere cevap verir.”

Sırtı meşin, ebrulu karton cilt ile kaplanmış. Yeni bir cilttir, iyi durumdadır. Aharlı kâğıt kullanılmıştır. Siyah mürekkeple yazılmıştır.

16.8. SZILÁDY TÖRÖK O. 48

10 yaprak, 15 satırdır, çift sütun şeklinde, tâlik yazıyla yazılmıştır, 213x140 mm ölçülerindedir. Baştan ve sonndan büyük bir kısmı eksiktir. Bu nüsha esas itibarıyla orijinal hikâyeden birkaç bölüm içermektedir. Bu yönüyle seçme metin özelliği taşır.

²² Katalogda *hak* okunacak şekilde verilmiştir. Kelime yanlış yazıldığı düşünülerek düzeltilmiştir. İsmail Parlatır, Georg Hazai, Barbara Kellner, *Macar Bilimler Akademisi Kütüphanesi'ndeki Türkçe Yazmaları Kataloğu*, TÜBA-Hungarian Academy of Sciences, Ankara, 2007, s. 134.

²³ İsmail Parlatır, Georg Hazai, Barbara Kellner, *Macar Bilimler Akademisi Kütüphanesi'ndeki Türkçe Yazmaları Kataloğu*, TÜBA-Hungarian Academy of Sciences, Ankara, 2007, s. 110.

Eserin başı: (Hezec kalıbında)

*bu ortada mülâzim şâha dâyim
dil ü cân anda ten kullukda²⁴ kâyim*

“Orada şaha daima yürekten bağlıydı, gönül ve can onda kulluktan dolayı diridir.”

Eserin sonu: (Muzârî kalıbında)

*bir şemme hâk-i pây kokusına kânı’am
yêl gibi geç[m]eseydi nesîm-i şimâl-i dost²⁵*

“Bir miktar kokusundan bir parça toprağa razıyım, dostun kuzey rüzgârı yel gibi geçmişti.”

Sırtı meşin bez cilt kullanılmıştır, iyi durumda yeni bir cilttir. Filigranlı kâğıt kullanılmıştır. Siyah mürekkeple yazılmıştır, başlıklar ise kırmızıdır.

16.9. SZILÁDY TÖRÖK O. 51

66 yaprak, 15 satırdır, tâlik yazıyla yazılmıştır, 213x143 mm ölçülerindedir. Bu nüsha baştan ve sondan eksiktir. Yazma *Mesnevî* bölümü ile başlamakta, *matla-yı dâstân* bölümü ile devam etmektedir.

Eserin başı: (Hezec kalıbında)

*tamâm édince mu’rib nevbetini²⁶
şehüñ tāk étmişdi tākātunı*

“Çalgıcı şarkılarını çalıp bitirince şahın takatini bitirmişti.”

Eserin sonu: (Hezec kalıbında)

*añıp şâhını âh étükkçe gâhî
kılur âheng ol âha taht dergâhı*

“Her an şahı hatırlayıp âh dedikçe, taht dergâhı o âh için nağme okurdu.”

Ciltsiz, dağınık durumda, bir zarf içinde korunmaktadır. Filigranlı kâğıt kullanılmıştır. Siyah mürekkeple yazılmıştır, başlıklar ise kırmızıdır.

²⁴ Katalogda kelime *kullukında* okunacak şekilde yazılmıştır. Kelime vezne uymadığı için ve diğer nüshalarda göz önünde bulundurularak değiştirilmiştir. bk. İsmail Parlatur, Georg Hazai, Barbara Kellner, Macar Bilimler Akademisi Kütüphanesi’ndeki Türkçe Yazmaları Kataloğu, TÜBA-Hungarian Academy of Sciences, Ankara, 2007, s. 137.

²⁵ Katalogda (Parlatur, Hazai, Kellner 2007, s. 111) bu beytin 2. dize Arap harfleriyle *yêl gibi geçe seydi nesîm-i şimâl-i dost* okunacak şekilde yazılmış, mim harfi gösterilmemiştir. Beyit Timurtaş’ın çalışmasıyla (1963, 2018. beyit) karşılaştırıldığında iki ayrı kelime olarak yazılan “geçe seydi”nin “geçmeseydi” şeklinde olması gerektiği görülmektedir.

²⁶ Katalogda (Parlatur, Hazai, Kellner 2007, s. 111) bu kelime Arap harfleriyle “neviyyetini” okunacak şekilde “b” yerine “y” ile yazılmıştır. Kelime Timurtaş’ın çalışmasıyla (1963, 2019. beyit) karşılaştırıldığında kelimenin “neviyyet” değil “nevet” olduğu görülmektedir.

17. Dâru'l-Kutub wa'l-wasâiki'l-Kavmiyya, Mısır

17.1. Nr: 49

H. 886 (1481/1482) yılında istinsah edilmiştir. 230 yaprak, 15 satırdır, 165x44 mm ölçülerindedir.

17.2. Talat 81

217 yaprak, 15 satırdır, tâlik yazıyla yazılmıştır. 232x145 mm ölçülerindedir.

17.3. Talat 213

225 yaprak, 15 satırdır, tâlik yazıyla yazılmıştır. 170x100 mm ölçülerindedir.

17.4. Talat 57

472 yaprak, 15 satırdır, nesih yazıyla yazılmıştır. 220x155 mm ölçülerindedir.

18. Opisanie Tyurkskikh Rukopisey Instituta Vostokovedeniya, Rusya Dmitrieva Kataloğu Nr. 101 [B 287 (295)]

16. yy'da istinsah edilmiştir. 245 yaprak, 15 satırdır, nesih yazıyla yazılmıştır, 200x130 mm ölçülerindedir. Doğu tarzı kâğıt üzerine siyah mürekkep ve yer yer altın rengi ile yazılmıştır. Metin çerçevesi ve harekelidir. Güzel bir nesih yazıyla yazılmıştır. 1b ve 2a yapraklarında satır aralarında süslemeler bulunmaktadır. Kapak deri ve baskılıdır. Kapağın bir yüzü eksiktir.

Sonuç

Çalışma kapsamında eserin nüshaları tespit edilmeye çalışılırken Staatsbibliothek zu Berlin (Almanya), Universitäts-und Forschungsbibliothek Erfurt/Forschungsbibliothek Gotha (Almanya), Sächsische Landesbibliothek -Staats- und Universitätsbibliothek Dresden Bibliothek (Almanya), München Bibliothek (Almanya), Paris Bibliothèque National de France (Fransa), Leiden Bibliothek (Hollanda), London British Museum (İngiltere), Biblioteca Vaticana (İtalya)'da bulunan mevcut nüshalar bizzat görülüp incelenmiştir. Bunların dışında bulunan nüshalar için yurt içindeki ve yurt dışındaki basılı ve çevrimiçi kataloglar taranmıştır. Bunun sonucunda yurt dışında muhtelif kütüphanelerde toplam 70 adet Şeyhî'ye ait *Husrev ü Şirin* nüshası bulunmuştur. Diğer bir ifadeyle, yurt dışındaki Türkçe yazma eser barındıran hemen hemen bütün kütüphanelerde en az bir adet *Husrev ü Şirin* nüshası bulunmaktadır.

Bizzat görüp incelediğimiz nüshalar için konuşacak olursak, büyük bir çoğunluğu nesih yazıyla yazılmış bu nüshaların bir kısmı yıpranmış, eksik ve zor okunacak düzeyde iken, bir kısmı da gayet okunaklı, halen temiz durumda ve çalışmaya uygun niteliktedir. Yaptığımız incelemeler sonucunda hepsi Eski Anadolu Türkçesiyle yazılan bu nüshaların farklı yüzyıllarda farklı dil ve imla özellikleri gösterdiği ve bazen de farklı söz dağarcığına sahip olduğu gözlemlenmiştir. Sonuç olarak hepsinin istinsah kaydı bulunmasa da, istinsah tarihi belli nüshalar arasında en eski nüshanın H. 880 (1475) yılında istinsah edilen Avusturya Österreichischen Nationalbibliothek'te Nr. 651'de kayıtlı bulunan nüsha olduğu söylenebilir. İstinsah tarihi belli nüshalar arasında ikinci en eski nüsha ise British Library'de bizzat görüp incelediğimiz H. 890 (1485) istinsah tarihli Or. 3294 kodlu nüshadır.

Ölüm tarihi kesin olarak bilinmeyen Şeyhî'nin 1429 sonrasında takip eden birkaç yıl içinde öldüğü düşünüldüğünde şu anda yukarıda bahsettiğimiz en eski nüshanın onun ölümünden yaklaşık elli yıl sonra yazıldığı görülmektedir. Türkiye'de bulunan en eski nüshalar da yaklaşık aynı tarihlerde istinsah edildiğine göre istinsahı belli olmayan nüshalar arasında daha eski bir nüsha olmalıdır veya bunların tamamen dışında henüz ulaşılmadığımız bir nüshanın varlığından söz edilebilir.

KAYNAKÇA

- AUMER, Joseph, *Verzeichniss der Orientalischen Handschriften der K. Hof. und Staats Bibliothek in München, Deutschland, Türkische Handschriften*, Otto Harrossowitz, Wiesbaden, 1970.
- BALIĆ, Smail, *Katalog Türkischen Handschriften der Österreichischen National Bibliothek, Neuerwerbungen 1864-1994, mit einem Anhang: Bosnaische Aljamiado-Handschriften*, 5. Band, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Dizi XII, Sayı 13, Ankara 2006.
- BLOCHET, E[dgard], *Catalogue des Manuscrits Turcs de la Bibliothèque Nationale*, tome I-II, Paris, 1932, 1933.
- BRITISH LIBRARY, *List of Oriental Manuscripts (1909-1921) (Or. 6948-9034)*, yayımlanmamış katalog.
- PROVERBIO, V[ania] Delio, *Turcica Vaticana*, Città Del Vaticano, Biblioteca Apostolica Vaticana, 2010.
- Дмитриева, Л.В., *Opisanie tyurkskikh rukopisey instituta vostokovedeniya*, Академия наук СССР, Москва, 1980. [Dmitrieva L. V. *Opisanie Türkskih Rukopisey Instituta Vostokovedeniya*, Akademia Nauk SSSP, Moskva, III [I. cilt 1965, 2. cilt 1975], 1980.]
- DOZY, R[einhart].P[ieter].A[nne], *Catalogues Codicum Orientalium Bibliotheca Academiae Lugduno Batavae*, vol. II, Brill, 1851.
- FLEISCHER, Henricus Orthobius, *Catalogus Codicum Manuscriptorum Orientalium [Bibliothecae Regiae Dresdensis]*, Lipsiae, 1831.
- FLEMMING, Barbara, *Verzeichnis der orientalischen Handschriften in Deutschland, türkische Handschriften*, BAND XIII, Teil 1, Franz Steiner Verlag GMBH, Wiesbaden, 1968.
- FLÜGEL, Gustav, *Die Arabischen, Persischen und Türkischen Handschriften der Kaiserlich-Königlichen Hofbibliothik zu Wien*, K. K. Hof-und Staatsdruckerei, Band I-III, Wien, 1865.
- GÖTZ, Manfred, *Verzeichnis der Orientalischen Handschriften in Deutschland, Türkische Handschriften*, BAND XIII, Teil 2, Franz Steiner Verlag GmbH, Wiesbaden, 1968.
- KUT, Günay, "Cemâli", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 7, İstanbul, 1993, s.316-317.
- İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Hamseler Kataloğu*, Milli Eğitim Bakanlığı Basımevi, İstanbul, 1961.
- KRAFFT, Albrecht, *Arabischen, Persischen und Türkischen Handschriften der K[aiserlich]. K[önigliche] Orientalischen Akademie zu Wien*, Wien, 1842.

- MERLIN, R., *Bibliothek de M. Le Baron Silvestre de Sacy*, vol. iii, Paris, 1842.
- NAMETAK, Fehim, *Katalog Arapskih Turskih, Perzijskih i Bosanskih Rukopisa, Gazi Husrev-Begova Biblioteka u Sarajevu*, Sevezak četvrti, London-Sarajevo, 1998.
- PARLATIR, İsmail, Georg Hazai, Barbara Kellner, *Catalogue of the Turkish Manuscripts in the Library of the Hungarian Academy of Sciences*, TUBA-Hungarian Academy of Sciences, 2007.
- PARLATIR, İsmail, Georg Hazai, Barbara Kellner, *Macar Bilimler Akademisi Kütüphanesi'ndeki Türkçe Yazmaları Kataloğu*, TÜBA-Hungarian Academy of Sciences, Ankara, 2007.
- PERTSCH, Wilhelm, *Verzeichniss der türkischen Handschriften der königlichen Bibliothek zu Berlin*, A.Asher&Co., 1889.
- PERTSCH, Wilhelm, *Die Orientalischen Handschriften der Herzoglichen Bibliothek zu Gotha, Zweiter Teil: Die Türkischen Handschriften*, Druck Der Kais Kön. Hof- und Staatsdruckerei, Wien, 1864.
- POPORA, Haso, *Catalogue of The Arabic Turkish, Persian & Bosnian Manuscripts in the Ghazi Husrev-Bey Library*, Volume XVI, London-Sarajevo, 2008.
- RIEU, Charles, *Catalogue of the Turkish Manuscripts in the British Museum*, British Museum, London, 1888.
- ROSSI, Ettore, *Elenco Dei Manoscritti Turchi della Biblioteca Vaticana*, Città del Vaticano, 1953.
- RYPKA, J[an], “Zajaczkowski, Ananiasz: Poemat iránski, Husrev-u-Şîrîn w Wersji Ocmąnsko-Tureckiej Şeyhi”, *Orientalistische Literaturzeitung*, Akademie-Verlag, May 1, 1966, Nr. 5/6, s. 262-265.
- SCHMIDT, Jan, *Catalogue of Turkish Manuscript in the Library of Leiden University and other Collections in the Netherlands*, volume I [17th-18th century], II [1800-1970], III [1970-2003], Legatum Warnerianum in Leiden University Library, Leiden, 2000, 2002, 2006.
- SCHMIDT, Jan, *Catalogue of Turkish Manuscript in the Library of Leiden University and other Collections in the Netherlands, Minor Collections*, Brill, Leiden-Boston, 2012.
- TİMURTAŞ, Faruk Kadri, *Şeyhî'nin Hüsrev ü Şîrîn'i: İnceleme-Metin*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1963.
- TORNBERG, C[arl] J[Johan], *Codices Arabici, Persici et Turcici Bibliothecae Regiae Universitatis Upsaliensis*, Impensis Regiae Universitatis Upsaliensis, 1849.
- TRAKO, Salih, Leyla Gazić, *Katalog Rukopisa Orijentalnog Instituta –Lijepa Knjizevnost*, Sarajevo, 1997.
- UNAT, Faik Reşit, *Hicrî Tarihleri Milâdî Tarihe Çevirme Kılavuzu*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 6. baskı, 1988. (1. baskı:1940)
- ZAJACZKOWSKI, Ananiasz, Poemat Iranski Husrev-u-Sirin w Wersji Ocmąnsko-Tureckiej Şeyhi: (Paris Bibliothèque National de France, A. F. Turc. 322), Pantstw. Wydaw. Naukowe, Warszawa, 1963.

WEB KAYNAKLARI:

<http://archivesetmanuscrits.bnf.fr>
<http://daten.digitale-sammlungen.de>
<http://diglib.hab.de>
<http://gallica.bnf.fr>
<http://libraries.leiden.edu>
<http://orient-digital.staatsbibliothek-berlin.de>
<http://search.proquest.com>
<http://searchit.princeton.edu>
<http://staatsbibliothek-berlin.de>
<http://www.bsb-muenchen.de>
<http://www.db-thueringen.de>
<http://www.manuscripta-mediaevalia.de>
<http://www.slub-dresden.de>
<http://www.ttk.gov.tr>
<http://www.vatlib.it>
www.archive.org.tr
www.yazmalar.gov.tr

هذا كتاب خير وشين من كلام مستحي

وَبِسْمِ اللَّهِ ذِي الْمَنَّةِ الْعَظِيمِ	تَعْبُدُ الْوَاحِدَ الْأَحَدَ الْقَدِيمَ
عَلَيْكَ وَعَلَى الَّذِينَ آمَنُوا بِكَلِمَاتِ	سَلَامٌ اللَّهُ بِمَا خَيْرَ الْأَنَامِ
مَقَامٍ حَقَّهُ كَحَقِّكَ طَرِيقًا	حَدَّ أَبَا بَيْدَةَ تَوْفِيقَ رَمِيحٍ
كَمُؤَدِّدِنَ كَيْدِ تَقْلِيدِ خَوَانِ	أَجْوَدَتْ حِلَّتُكَ تَوْحِيدَ بَابِ
كُوَلَّدَنَّ ظِلْمُكَ سَكْرًا رِغَابِ	بَيْنِكَ تَوَدُّعِي جَانَهُ جِرَاعِ
مُحِيطِ ذَا تَكْوِينِ أَسْنَانِ	سَوَاءٌ وَعَبِيرٌ وَمُغْنِدٌ جَدَا قَدَا
قَوِي حِجَابِ وَوَسْتِ ضَعِيفِ	الْعَجَّ عَاجِرٌ وَخَوَارِ خَيْفِ
بِرِّمِ أَعْيَارِ أَعْدَاءِ مَهْرَمِ تَنَكِّ	يَوْمَ كَهْصَارِ دَرِيَامِ كَيْمِ لَنَكِّ
سَرْمَدِ مَهْرَمِ بَرِّكُمْ ذَرَّةَ دَامِ	كَرْمَدِ خَرِيقِ بَرِّ قَطْرِ نَسَمِ
كِهِ أَيْدِي مَهْرَمِ سَوْقِيهِ كَجُرْدِي	وَفِي هَرْدِي نَكِّ مَهْرَمِ وَجْهِ
نَهْ بَرْدِنَ كَنْزِ لَرِّ لَيْسِمِ وَارْتَقِدِرْ	بِسْمِ أَوْلَادِ كَيْمِ مَقْدَارِ بَدْرِ
كِهِ هَرِّ بَرْدِنِ سَوْقِيهِ طَعْدِنِ بَيْكَدِ	وَجُودِ أَوْلَادِ بَيْبِنْدَةِ بُولَكَدِ
أَوْلَادِ هَرِّ قَطْرِ خَرِيقِ نَهَائِي	جُوسَدِنِ أَيْدِي بَرْدِنِ عِنَائِي
نَهْ صُورِ بَرْدِنِ كَرْمِ أَرْوَاحِ لَاهُ	بِيُولَادِ لَتَبْرَدِنِ أَصْلَانِ سَوَائِي

بِسْمِ اللَّهِ

بِشِيْرَةِ اللَّهِ ذِي الْمَنِّ الْعَظِيمِ / عَلَيْكَ وَعَلَى الْبَشَرِ الْكَلِيمِ / مَقَامِ حَقِّهِ حَقِيْبٍ وَطَرِيْقِيْنِي / كَرُوْمَرْدِيْنِ كَمُوْرٍ نَعْلِيْدِ خُوْرِيْنِ / كُوْمَلْدِيْنِ ظَلَمْتُ وَشَكَلِي الْبَرِيْعِ / بِحَيْطِ دَرْدَانِيْكَهَ اِشْنَا قَلْبِ / قُوِي دَرْدِيَا نَدَا وَوَسْتِيْ صِفِيْمِ / مَرُوْمَرْدِيْنِ اَعْيَارُوْ اَعْدَا مَهْمَرْتِيْ نَدَا / سُوْرِيْدِيْكَ مَهْمَرُوْبِيْنِ كَمُوْرِيْدِيْنِ كَمُوْرِيْ / كِيْمِ اِيْدَرْمِيْهِرِ سُوْقِيْلَهَ سَجُوْمِيْ